

Районний методичний кабінет
Білогірський навчально-виховний комплекс
«Середня загальноосвітня школа І-ІІІ ст. ім. І.О. Ткачука,
гімназія»

РУДЮК В.Є.

**АНАЛІЗ ТА САМОАНАЛІЗ
УРОКУ З ПОЗИЦІЙ КОМПЕТЕНТІСНОГО
ПІДХОДУ
ДО ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЇ**

(на прикладі уроку історії у 6 класі)

ПОСІБНИК

Білогір'я

2014

Рецензент:

Петрівська Г.П. - методист Білогірського РМК

Схвалено

радою Білогірського районного

методичного кабінету,

протокол №3 від 12. 03. 2014 р.

Автор:

**Рудюк Валентина Євгеніївна - вчитель історії, старший вчитель
Білогірського НВК «Середня загальноосвітня школа І-ІІІ ст. ім.
І.О.Ткачука, гімназія »**

Методичний посібник розроблено у відповідності до нової програми інтегрованого курсу історії стародавнього світу та згідно вимог освітньої галузі «Суспільствознавство» Державного стандарту базової загальної середньої освіти.

Посібник містить методичні рекомендації, розробку уроку в 6 класі з позицій компетентісно-орієнтованого підходу. Пропонуються практичні поради для здійснення аналізу та самоаналізу сучасного уроку історії.

Посібник розраховано на вчителів історії загальноосвітніх шкіл.

Зміст

Вступ.....	4
1. Методичні рекомендації щодо аналізу та самоаналізу компетентісно-орієнтованого уроку в 6 класі на тему «Суспільна організація та організація влади за первісних часів».....	11
2. Конспект компетентісно-орієнтованого урокууроку в 6 класі на тему «Суспільна організація та організація влади за первіснихчасів».....	15
3. Аналіз компетентісно-орієнтованого уроку уроку в 6 класі на тему «Суспільна організація та організація влади за первісних часів».....	29
4. Список використаної літератури.....	31

Вступ

«Учитель як фахівець живе доти, поки вчиться».

К. Ушинський

Новий етап у розвитку шкільної освіти пов'язаний з упровадженням компетентнісного підходу до формування змісту та організації навчального процесу. Компетентнісна освіта зорієнтована на практичні результати, досвід особистої діяльності, вироблення ставлень, що зумовлює принципові зміни в організації навчання, яке стає спрямованим на розвиток конкретних цінностей і життєво необхідних знань і умінь учнів.

Сучасна методична література популяризує величезну кількість методів і форм, які дозволяють устанавлювати нові взаємини між учителем та учнями, підвищувати ефективність і результативність навчального процесу. Як же розібратися в невичерпному потоці цієї інформації, які форми і методи використовувати, щоб урок став дійсно результативним?

Потрібно відповідально ставитися до своїх обов'язків, але найбільше – вийти на сучасний рівень педагогічного мислення. Реалізація прагнення провести завтрашній урок краще за сьогоднішній розпочинається з його підготовки. Учитель має володіти добре розвиненими навичками моделювання, проектування, конструювання уроку.

Моделювання

Створення умовної моделі уроку:

- чітке визначення місця уроку і в змістовому, і в методичному аспектах у межах навчального курсу, розділу, теми;
- формулювання загальної мети вивчення матеріалу;
- вибір педагогічних методів, прийомів, технологій, використання яких забезпечить досягнення поставленої мети найбільш раціональним шляхом.

Проектування

Створення структури педагогічного процесу:

- визначення виховних і розвивальних завдань;
- прогнозування результатів;
- опрацювання змістової частини матеріалу;
- визначення методів, прийомів роботи;
- прогнозування навчальних та загальних компетентностей, які формуються на уроці.

Конструювання

Створення конструктора (конспекту) уроку:

- чітке формулювання мети, завдань, типу, форми проведення уроку;
- конкретизація методів, прийомів;

- запис дій учителя та передбачення дій учнів;
- раціональний розподіл часу;
- виділення структурних елементів навчальної діяльності.

Проаналізуємо етапи (модулі) конструювання вчителем уроку з точки зору компетентнісного підходу.

Модуль вступного повторення

Мета:

Визначити рівень попередньої підготовленості учнів, що стосується теми.

Актуалізувати знання, що потрібні для введення нового матеріалу.

Активізувати мислення учнів.

Методи: фронтальна бесіда, усне опитування, робота зі схемами, рисунками, метод прогнозування, робота з текстом підручника, самоперевірка за зразком тощо.

Прийоми: «Інтрига», «Дивуй!», «Фантастична добавка», «Відстрочена загадка», заповнення кросвордів, «Альтернатива», «Світлофор», «Мозковий штурм», «Асоціація», «Зайве слово», «Назви відповідь», «Пошук загального», «Групування слів», «Лото», «Зашифровки», «Незакінчені речення» тощо.

Форми навчання: індивідуальні, парні, групові, фронтальні.

Засоби: диктанти, тести, ТЗН, навчальні та наочні посібники, підручник, таблиці, моделі тощо.

Модуль вивчення нового матеріалу

Мета:

Допомогти учням засвоїти факти та основні ідеї.

Забезпечити якість вивчення нового матеріалу.

Формувати вміння виділяти головне, актуалізувати, конспектувати, порівнювати, зіставляти.

Забезпечити диференційований підхід.

Встановити зв'язки між засвоєними та новими знаннями.

Формувати групи компетентностей: соціально-трудова, інформаційну, загальнокультурну, соціально-трудова, вміння вчитися.

Методи: пояснення, коментоване читання тексту підручника, проблемна лекція, семінар-практикум, фронтальна бесіда, дискусія, робота з книгою, посібниками, схемами, таблицями, рисунками, моделями, демонстрація презентацій.

Прийоми: «Асоціації», «Мозкова атака», створення проблемної ситуації, використання яскравих афоризмів, порівнянь, образів, «Знаємо — бажаємо дізнатися — дізналися», «Моделі, що ожили», «Снігова грудка», «Ажурна

пилка», «Акваріум», «Броунівський рух», «Два-чотири — всі разом», «Навчаючи — учусь», «Павучки», «Місткий кошик» тощо.

Форми навчання: парна, групова, індивідуальна, колективна, фронтальна.

Засоби: ТЗН, підручники, посібники, довідники, Internet, інформаційні таблиці, роздавальний матеріал, таблиці, моделі тощо.

Модуль практики

Мета:

Формувати вміння практичного застосування знань, умінь і навичок. Формувати й удосконалювати вміння й навички у стандартах прямого й успішного руху до накресленої мети.

Забезпечити ситуацію вибору.

Формувати вміння розв'язувати типові завдання, формувати творчі вміння.

Переносити знання і способи діяльності, життєвого досвіду в нову ситуацію.

Формувати групи компетентностей: соціально-трудова, інформаційну, загальнокультурну, соціально-трудова, уміння вчитися.

Методи: практичні роботи, розв'язування завдань за зразком, метод коментування, робота з підручником та різними джерелами інформації.

Прийоми: «Асоціативний ряд», «Синтез думок», «Альтернатива», «Коментування», «Навчаючи — учусь», «Карусель», «Поєдинок», «Інтелектуальний тир», змагання тощо.

Форми навчання: парна, групова, індивідуальна, колективна, фронтальна.

Засоби: ТЗН, математичні диктанти, тести, навчальні та наочні посібники, роздавальний матеріал, схеми тощо.

Модуль спостереження і діагностики

Мета:

Організувати і підтримати безперервний зворотний зв'язок.

Одержати своєчасну інформацію про успішність просування у навчанні всіх учнів.

Спостерігати за процесом засвоєння та застосування знань, умінь і навичок.

Здійснювати моніторинг навчальних досягнень учнів.

Формувати на кожного учня «дос'є» (залучаючи комп'ютер), до якого тільки він та вчитель мають доступ.

Формувати групи компетентностей: соціально-трудова, загальнокультурну.

Методи: спостереження, дискусія, створення проблемної ситуації тощо.

Прийоми: «Світлофор настрою», «Зворотний зв'язок», «Релаксаційні вправи», рефлексія тощо.

Форми навчання: індивідуальна, парна, фронтальна, колективна.

Засоби: ТЗН, завдання для моніторингу рівня знань, навчальні та наочні посібники тощо.

Модуль домашньої роботи

Мета:

Удосконалити, узагальнити, систематизувати знання, вміння та навички.

Розвивати самостійність та творче мислення.

Формувати вміння самостійно засвоювати окремі питання навчального матеріалу.

Формувати групи компетентностей: інформаційну, уміння вчитися, соціально-трудова.

Методи: виконання вправ, письмових і графічних робіт, підготовка рефератів, доповідей, самоперевірка, індивідуальне опитування, фронтальна бесіда, робота з підручником, довідниками, додатковою літературою, використання Internet тощо.

(залучення консультантів, якість виконання д/з за допомогою звірки зі зразками, усний коментар, самостійна робота, що аналогічна до домашньої).

Прийоми: «Інтелектуальна розминка», «Одне завдання на двох», «Вірю - не вірю», «Так – ні», «Знайди помилку», «Вибери сам», «Ярмарок – подорож», «Заздалегідь», «Творче завдання», бліцопитування ланцюжком, тощо.

Форми навчання: індивідуальна, парна, групова.

Засоби: навчальні та наочні посібники, довідкова література, Internet, інформаційні таблички тощо.

Модуль узагальнення і систематизації

Мета:

Узагальнити і систематизувати знання, уміння і навички.

Установити загальні зв'язки в матеріалі, що дозволяє побачити учням тему (розділ) в цілому.

Формувати вміння застосовувати набуті знання під час розв'язування задач різного рівня складності.

Формувати потребу до постійної самоосвіти, продуктивної творчої діяльності.

Формувати групи компетентностей: соціально-трудова, загальнокультурна.

Методи: порівняння, узагальнення, усна розповідь, бесіда, вступні, оглядові, пошукові семінари, дебати, конференції тощо.

Прийоми: «Письмовий звіт», «Шпаргалка», «Пошта», «Перепишу параграф по-своєму», «Я – вчитель», «Інтелектуальне лото», «Ділова гра»,

«Аукціон ідей», «Творча робота», «Учені та їхні відкриття», «Фантастичні фігури» тощо.

Форми навчання: індивідуальна, парна, фронтальна, колективна.

Засоби: ТЗН, навчальні та наочні посібники, інформаційні картки, тести тощо.

Модуль психологічного супроводу

Мета:

Врахувати психофізіологічні особливості учнів. Розвивати пізнавальні процеси (пам'ять, увагу, сприймання, мислення, мовлення, уяву тощо) та математичні здібності учнів. Формувати пізнавальний інтерес.

Створити позитивно-емоційний настрій і психологічно комфортні умови.

Сприяти позитивному відношенню учнів до навчання.

Методи: інтерактивні, ігрові, релаксаційні тощо.

Прийоми: «Світлофор настрою», «Навіювання», «Відстрочена відгадка», «Бліц-опитування», «Релаксаційні вправи», «Зворотний зв'язок» тощо.

Форми навчання: індивідуальні, парні, групові, фронтальні, колективні.

Засоби: ТЗН, інформаційні таблички тощо.

Для розв'язання задач компетентнісної освіти вчитель має керуватися такими правилами, незалежно від стажу роботи, категорії, технології, яку він використовує:

- Головним є не предмет, якому ви навчаєте, а особистість, яку ви формуєте. Не предмет формує особистість, а вчитель своєю діяльністю, пов'язаною з вивченням предмета.
- На виховання активності не шкодуйте ні часу, ні зусиль. Сьогоднішній активний учень — завтрашній активний член суспільства.
- Ставте учнів у ситуації, котрі вимагають виявлення та пояснення розбіжностей між фактами, що спостерігаються, та наявним знанням.
- Допомогайте учням оволодіти найбільш продуктивними методами навчально-пізнавальної діяльності, навчайте їх вчитися.
- Слід якомога частіше використовувати питання «чому?», щоб навчити мислити причинно-розуміння причинно-наслідкових зв'язків є обов'язковою умовою розвивального навчання.
- Пам'ятайте, що насправді знає не той, хто переказує, а той, хто застосовує на практиці.
- Привчайте учнів думати та діяти самостійно. Поступово відходьте від механічних переказів, дослівного відтворення.
- Творче мислення розвивайте всебічним аналізом проблем, пізнавальні задачі розв'яжуйте кількома способами, частіше практикуйте творчі завдання.

- Вчителі з будь-якого предмета, не тільки мови і літератури, мають слідувати за способом та формою висловлення думки учнів.
- Слід частіше показувати учням перспективи їх навчання.
- Використовуйте схеми, плани, щоб забезпечити засвоєння системи знань.
- Оскільки міцність запам'ятовування інформації, що засвоєна у вигляді логічних структур, є більш високою, ніж міцність розрізнених знань, закріплювати слід ті знання, що подані у цілісних логічних структурах.
- У значних блоках інформації легше встановлюються логічні зв'язки, чіткіше простежується головна думка, котру легше виділити й показати учням.
- У процесі навчання обов'язково враховуйте індивідуальні особливості кожного учня, об'єднуйте в диференційовані підгрупи учнів з однаковим рівнем.
- Вивчайте і враховуйте життєвий досвід учнів, їх інтереси, особливості розвитку.
- Будьте обізнаними з останніми науковими досягненнями із свого предмета.
- Заохочуйте дослідницьку роботу школярів. Знайдіть можливості ознайомити їх із технікою експериментальної роботи, алгоритмами розв'язання винахідницьких задач, обробкою першоджерел і довідкових матеріалів.
- Суспільно-історичною практикою доводьте необхідність наукових знань, які вивчаються в школі. Навчайте так, щоб учень розумів, що навчання є для нього життєвою необхідністю.
- Пояснюйте школярам, що кожна людина знайде своє місце в житті, якщо навчиться всьому, що необхідно для реалізації її життєвих планів.

Ці корисні правила-поради — тільки невеличка частинка, тільки вершина айсберга педагогічної мудрості, педагогічної майстерності, спільного педагогічного досвіду багатьох поколінь. Пам'ятати їх, слідувати їм, керуватися ними буде дієвою умовою, яка здатна полегшити учителю досягнення провідної найважливішої мети — формування компетентної особистості.

Психологами доведено, що будь-яка людина здатна досить точно себе оцінити, а отже визначити, що необхідно в собі змінити, перебороти, розвинути.

Треба відзначити, що це можливо тільки в тому випадку, якщо педагог здатний до певного самоаналізу свого етапу, вчинків і т. д. на уроці. Саме самоаналіз є одним зі способів педагогічного самовдосконалення.

Самоаналіз уроку — це умовне розкладання проведеного уроку на його складові з глибоким проникненням в їх сутність, задачі з метою оцінити кінцевий результат своєї діяльності шляхом порівняння запланованого з здійсненими з урахуванням успіхів та руху учнів.

Самоаналіз — це вже початок підготовки вчителя до наступного уроку.

Методичні рекомендації
вчителю історії
щодо аналізу та самоаналізу компетентісно-орієнтованого уроку
в 6 класі на тему
«Суспільна організація та організація влади за первісних часів»

*Урок – дзеркало загальної педагогічної культури вчителя,
мірило його інтелектуального багатства, показник його
світогляду, ерудиції.*

До хорошого уроку вчитель готується все життя.

В. Сухомлинський

Удосконалення суспільно-гуманітарної освіти в світлі вимог нового Державного стандарту базової і повної загальної освіти спрямовано на переорієнтацію процесу навчання на розвиток особистості учня, на впровадження компетентісного підходу до формування змісту та організації навчального процесу. Це вимагає певного підвищення професійної майстерності вчителя, дозброєння його новими знаннями, сучасними компетенціями, методами і технологіями, які б дозволили йому перебудувати навчально-виховний процес відповідно до нових вимог і підходів.

Компетентісний підхід тісно пов'язаний із такими підходами до навчання, як

особистісно орієнтований (оскільки потребує трансформації змісту освіти, перетворення його з моделі для «всіх» на суб'єктивні надбання одного учня, що їх можна виміряти);

діяльнісний (тому що може бути реалізований тільки в діяльності, тобто в процесі виконання конкретним учнем певного комплексу дій).

Даний урок, зорієнтований на реалізацію компетентісно-орієнтованого підходу в навчанні, має вирішувати ряд завдань. Це зокрема:

- підвищення рівня мотивації учнів;
- використання суб'єктивного досвіду набутого учнями;
- ефективне та творче застосування набутих знань та досвіду на практиці;
- формування у учнів навичок отримувати, осмислювати та використовувати інформацію з різних джерел;
- підвищення рівня самоосвітньої та творчої активності учнів;
- наявність контролю, самоконтролю та взаємоконтролю за процесом навчання;
- формування моральних цінностей особистості;

розвиток соціальних та комунікативних здібностей учнів;
створення ситуації успіху.

Педагог зобов'язаний на уроці дотримуватися цілого ряду вимог.

Вимоги до структури уроку включають:

чітко визначені цілі та завдання уроку;
визначення типу уроку, органічний зв'язок всіх частин уроку;
зв'язок уроку з попереднім уроком і закласти перспективу на наступний урок;

вибір оптимальних, виходячи із цілей і завдань уроку, методів вивчення і закріплення нового матеріалу;

оптимальність домашнього завдання (форма, обсяг, запис у щоденнику, облік індивідуальних особливостей і т. д.).

Вимоги до підготовки та організації уроку припускають:

підготовку та використання демонстраційного і роздавального матеріалу;
можливість для учнів одержувати частину завдань самостійно під керівництвом педагога;

використовувати контроль і самоконтроль учнів у процесі виконання навчальних завдань; перевірку і самоперевірку після виконання ними завдання;

при підготовці виділити складні моменти нової теми, продумати методику їхнього пояснення.

Вимоги до змісту уроку і процесу навчання включають:

урок повинен сприяти розвитку пізнавальних процесів в учнів (сприйняттю, пам'яті, уваги, мислення, мовлення);

формувати якості особистості школярів (дисциплінованість, акуратність, ініціативність і т. д.);

урок повинен сприяти мотиву позитивного відношення учнів до навчання.

Вимоги до техніки проведення уроку припускають:

певний ритм і темп уроку оптимальний для учнів класу;
сприятливий психологічний клімат на уроці (взаємна доброзичливість, готовність учителя прийти на допомогу учневі і т. д.);

взаємне співробітництво вчителя й учнів, педагогічний такт;
використання різних видів діяльності учнів, підтримувати інтерес до уроку.

Самоаналіз уроку допоможе вчителю оволодіти більш високим рівнем майстерності, підвищити результативність праці.

Самоаналіз уроку вчителем дозволяє вирішити цілий ряд важливих завдань:

- учитель краще усвідомлює систему своєї роботи;

- швидше освоює на практиці методику вибору й обґрунтування оптимального варіанту навчання;

- робить учителя психологічно захищеним, впевненим у собі;
- поліпшує якість планування наступних уроків;
- стимулює розвиток творчого мислення й діяльності вчителя.

На що звертати увагу під час самоаналізу уроку?

- Який тип уроку? (Місце уроку в темі.)
- Які компоненти навчальної діяльності наявні? (Мотивація, реалізація запланованого, оптимальна структура уроку, раціональне використання форм і методів, принципів навчання, мовна культура вчителя й учня, результативність, дисципліна.)

- Зовнішня організація уроку. (Своєчасний початок і кінець, організація робочого місця, своєчасність записів у щоденники, гнучка система оцінювання.)

- Форма організації навчального процесу. (Фронтальна, групова, індивідуальна.)

- Дотримання санітарно-гігієнічних умов праці.

- Загальні методи навчання. (Монологічний, демонстраційний, діалогічний, евристичний, пошуковий, творчий, алгоритмічний, програмовий тощо.)

- Методи викладу матеріалу вчителем. (Інструктивний, інформаційний, пояснювальний, стимулювально-інструктивний, спонукальний тощо.)

- Методи роботи учнів на уроці. (Виконавський, реконструктивний, частково-пошуковий, пошуковий, творчий.)

- Принципи навчання. (Науковість, доступність, наочність, проблемність, самостійність, систематичність, послідовність, диференціація, інтеграція, усвідомленість, проблемно-альтернативний.)

- Формування компетентностей. (Здоров'язбережувальна, загальнокультурна (комунікативна), соціально-трудова, інформаційна, уміння вчитися.)

- Засоби навчання. (Оформлення, книжки, схеми, ППЗ, ілюстрації, макети, муляжі, теле-, відео-, аудіотехніка.)

Схема самоаналізу уроку

1. Яке місце цього уроку в темі, розділі, курсі? Його зв'язок із попередніми уроками.

2. Які особливості класу було враховано під час планування уроку ?

3. Які завдання планувалося вирішувати на уроці? Чим зумовлений такий вибір завдання?

4. Чи вдало визначені структура і тип уроку? Чи була організована на уроці робота із формування основних компетентностей, знань, умінь та навичок учнів? Як здійснювались внутріпредметний та міжпредметний зв'язки?

5. Чим зумовлений вибір змісту, форм і методів навчання (за елементами уроку)?

6. Які навчально-матеріальні, гігієнічні, морально-психологічні, естетичні й тимчасові умови було створено на уроці? Наскільки вони сприяли успішній роботі?

7. Чи були відхилення від плану уроку? Чому? Які саме?

8. Як можна оцінювати результати уроку? Чи вирішено його завдання? Чи не було

перевантаження учнів?

8. Чи об'єктивно і відповідно до критеріїв оцінені знання учнів?

9. Чи правильно здійснювався на уроці інструктаж, визначалися обсяг і складність домашнього завдання? Чи було воно диференційованим?

10. Які висновки на майбутнє можна зробити з результатів уроку?

Урок — це центр, навколо якого обертаються і до якого повертаються всі думки і дії вчителя. При підготовці до уроку вчитель має пам'ятати, що на кожному уроці потрібні інтерес і захопленість самого вчителя, готовність самому дивувати і дивуватися. «Щоб запалити, треба горіти». Запалює сумлінна і всебічна підготовленість до уроку, емоційна щедрість учителя, його захопленість.

6 клас

Тема уроку: Суспільна організація та організація влади за первісних часів.

Мета уроку: Сформувати в учнів уяву про суспільну організацію та організацію влади за первісних часів.

Завдання уроку:

1. Простежити розвиток суспільної організації: сім'я – рід – плем'я – община.
2. Охарактеризувати організацію влади за первісних часів.
3. Навчати учнів порівнювати спосіб життя та соціальну організацію первісних суспільств на території Європи та України.
4. Формувати поняття та терміни: «сім'я», «рід», «плем'я», «союз племен», «родова община», «сусідська община», «народні збори», «рада старійшин», «вождь».
5. Оцінити значення первісної доби в історії людства.

Очікувані результати:

Після уроку учні зможуть:

1. Характеризувати суспільну організацію влади за первісних часів, ускладнення суспільного життя.
2. Порівнювати спосіб життя та соціальну організацію первісних суспільств на території Європи та України.
3. Застосовувати і пояснювати на прикладах поняття: «сім'я», «рід», «плем'я», «союз племен», «родова община», «сусідська община», «народні збори», «рада старійшин», «вождь».
4. Оцінювати значення первісної доби в історії людства.

Основні терміни та поняття: «сім'я», «рід», «плем'я», «союз племен», «родова община», «сусідська община», «народні збори», «рада старійшин», «вождь».

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: підручник, інформативні тексти, ілюстративний матеріал, таблиця.

Структура уроку

- I. Організаційний момент.
- II. Актуалізація опорних знань.
- III. Мотивація навчальної діяльності.
- IV. Оголошення теми, мети, завдань уроку.
- V. Вивчення нового матеріалу.
 1. Від людського стада до родового ладу.
 2. Від родової до сусідської общини.
 3. Організація влади за первісних часів: народні збори – рада старійшин – вождь.
- VI. Осмислення нових знань, умінь.
- VII. Закріплення нових знань.
- VIII. Контрольно-коригувальний етап.
- IX. Підсумки уроку.
- X. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань.

Установіть відповідність між поняттями та поясненнями (Слайд 1).

III. Мотивація навчальної діяльності.

Учитель. Протягом первісних часів людина здійснила величезні звершення: перетворилася, завдячуючи праці, з мавпоподібної істоти в людину; винайшла способи виробництва знарядь праці; навчилася добувати вогонь; приручила тварин; опанувала мову; винайшла мистецтво. У той час виникли роди, племена, які дали початок нинішнім народам.

IV. Оголошення теми, мети, завдань уроку (Слайди 2, 3, 4).

V. Вивчення нового матеріалу.

1. Від людського стада до родового ладу

Самостійна парна робота з навчальним текстом.

Прочитавши текст, відповісти на питання.

Для того, щоб вирити величезну яму-пастку або для влаштування полювання, були потрібні спільні зусилля багатьох людей. Тому люди почали жити більш численними та згуртованими колективами, ніж раніше.

Археологи знаходять стоянки — стійбища давніх людей, в яких проживало вже близько 100–150 чоловік.

Люди, що жили в одному стійбищі, поступово усвідомлювали, що всі вони походять від загальних предків та є родичами. До часу появи людини розумної на зміну людському стаду приходить родова община. Її члени все робили спільно: ходили на полювання, ловили рибу, виготовляли зброю та одяг. Жінки по черзі наглядали за дітьми та готували їжу для всього роду, поки решта дорослих членів роду займалися полюванням і збиранням поживних рослин.

Все, що вдалося зібрати або вполювати, належало всьому роду та ділилося порівну між усіма родичами. Але й кожний член общини мав брати посильну участь у житті колективу. Житла та територія, на якій люди мешкали й здобували їжу, теж були власністю общини, члени якої користувалися ними спільно. Родові общини виникли на Землі з появою людини розумної. Предки всіх народів і племен, що мешкають зараз на нашій планеті, у давнину жили родовими общинами.

Питання

1. Назвіть заняття людей, що вимагали спільних дій.
2. Назвіть ознаки, за якою групу найдавніших людей можна було визначити як колектив.
3. Який колектив людей називають родовою общиною?

Після обговорення вчитель пропонує записати визначення поняття «родова община» у зошит і називає етапи розвитку родової общини від матріархату до патріархату.

Рід – це згуртування кровних родичів.

Члени роду, що займалися спільним господарством, утворювали родову общину.

Родова община (грумада)— перша форма громадської організації людей, в якій люди кровно споріднені. Родова община створювала колективну працю, колективне споживання, колективну власність на землю і знаряддя праці (полювання).

Розгляньте ілюстрацію та виокреміть ознаки родової общини.

(Мешканці – родичі, згуртовані під одним дахом, господарюють на землі разом, худобу випасають на одному пасовищі)

Життєвий уклад родової общини(Слайд 5).

Вчені назвали етапи розвитку родової общини – це матріархат і патріархат.

Учитель. Чому, на вашу думку, етапи розвитку родової общини саме так названі?

Відомо, що спочатку на чолі роду стояли жінки. Такий лад дістав назву матріархат («архе» - влада).

Матріархат – первісна форма роду, у якому жінкам належала провідна роль в управлінні та господарстві.

«Мозковий штурм»

- Поміркуйте, чому жінки відігравали провідну роль у житті роду?

Учитель пояснює причини панування жінок у первісному суспільстві:

- неможливо було визначити спорідненість за чоловічою лінією;
- жінки зберігали вогонь, від якого залежало життя общини;
- збиральництво давало більше їжі та було постійнішим, ніж полювання;
- добробут роду залежав від трудової діяльності жінок.

Дослідження істориків та етнографів свідчать, що матріархат був неминучою формою розвитку людського суспільства – усі народи без винятку пройшли через неї у своєму розвитку.

Патріархат — період в історії первіснообщинного ладу, який прийшов на зміну матріархату.

Перехід до патріархату відбувався внаслідок розвитку продуктивних сил. Розвиток плужного землеробства, скотарства, рибальства, ремесел (обробка металу) створили умови для зростання ролі чоловіка у суспільстві.

Робота в парах

Розгляньте таблицю і скажіть, які обов'язки чоловіків і жінок збігалися, а які – відрізнялися?

Обов'язки в родовому суспільстві(Слайд 6)

Евристична бесіда

1. Чому члени роду почали об'єднуватися для спільної роботи?
2. Чи зберігалася необхідність у колективному веденні господарства із збільшенням запасів продовольства?

3. З появою більш досконалих знарядь для обробки землі чи могла кожна родина господарювати самостійно?

4. Як це впливало на стан родинних стосунків?

Учитель. Так із розпадом родової общини суспільство переходить до сусідської.

2. Від родової до сусідської общини

Метод «Упіймай думку»

Учитель дає завдання учням під час його розповіді записати найважливіші положення.

Учитель. З появою плуга (плугове землеробство) кожна сім'я могла вже сама обробляти поле, достатнє для її проживання, і старійшини починають ділити землю общини між окремими сім'ями. Кожна з них отримувала свій наділ, який вона обробляла власними силами і власними знаряддями праці. Їй також належав зібраний з цього поля врожай. Не всі сім'ї вмiло вели господарство. Дехто збагатився, інші — зубожіли. Серед людей виникає нерівність. У руках окремих сімей накопичилися значні багатства — золоті й срібні прикраси, вироби з міді, запаси продовольства.

Поступово родова община починає розпадатися на окремі сім'ї, хоча деякі продовжували жити разом, але вже вели власні господарства окремо один від одного. У селищі тепер не обов'язково могли жити лише родичі. Деякі сім'ї залишали рідні місця, селилися по сусідству з іншими общинами та починали вести власне господарство. На зміну родові общині поступово приходить сусідська община. (Визначення учні записують у зошиті.)

Сусідська (сільська, землеробська, територіальна) община — територіальна спільнота людей, які не мають родинних зв'язків, але мають певну обмежену територію колективно оброблюваних земель.

Розгляньте ілюстрацію та виокреміть ознаки сусідської общини.

(люди живуть сім'ями — кожна під своїм дахом; земля поділена на ділянки;

кожна сім'я обробляє свою ділянку; не всі її члени були родичами; з'являється знать)

Життєвий уклад сусідської общини(слайд 7)

Плем'я – об'єднання кількох родів, які мають між собою родинні стосунки.

Метод «Навчаючи - вчуся»

Працюючи зі схемою, дайте визначення поняттям (Слайд 8).

3. Організація влади за первісних часів.

Учитель. З появою у людей надлишків продовольства й ремісничих виробів та накопиченням запасів між племенами починають спалахувати війни. Багато хто замість того, щоб довгою наполегливою працею накопичувати

багатства, вважали за краще швидко відняти їх у інших. Одне плем'я прагнуло захопити в іншого худобу, запаси продовольства й металів, родючі землі.

Завдяки досконалішим знаряддям праці, способам виготовлення продуктів харчування в людей з'явилася достатня кількість їжі, що привело до розпаду родових общин. Зникла необхідність працювати великими колективами. Тепер члени родини були спроможні самотійно забезпечити своє прожиття. Кожна сім'я окремо обробляла свою земельну ділянку. Тільки найважчі роботи виконувалися спільно.

Зрозуміло, що врожайність землі не була однаковою. Кращі землі потрапляли до старійшин громад і вождів племен, яких обирали на народних зборах усіх членів громади. Поступово старійшини та вожді перетворювалися на знать, посідаючи панівне становище. Так у суспільстві виникає перша форма влади. Коли в суспільстві виникає торгівля, це неодмінно призводить до збагачення одних і зuboжіння інших, яких називають незаможними людьми. Виникає нерівність. Незаможні потрапляють у залежність до багатіїв і працюють на них, віддаючи значну частину продуктів своєї праці. Таке явище називається експлуатацією і свідчить про розподіл людей на верстви, появу нерівності.

Для ведення військових дій воїни племені обирали предводителя — вождя. Йому, а також старійшинам діставалася значна частина захопленої на війні здобичі. Вони ж забирали собі й усіх полонених, які ставали їх рабами. Вожді й старійшини швидко накопичували значні переставали вважати себе рівними решті одноплемінників. Вони почали вважати себе знатними людьми. Поступово вони починають передавати у спадок не тільки своє майно, але й посади. Син вождя ставав вождем, а син старійшини — старійшиною. Всі важливі посади тепер могли посідати лише люди, що походили зі знатних сімей. Становище людини у племені визначалося не її досвідом чи заслугами, як раніше, а знатністю походження.

Поетична хвилинка

Над озерами, річками,
На полянах лісових,
На стрімких високих горах,
На просторах степових, -

Оселились цілим родом:
Що людина, як одна?!
Кревні люде рід складали,
Кревні роди – племена.

Де лише сіріє стежка,
Або вкрився збіжжям лан,
Скрізь розкидались оселі
Наших прадідів-слов'ян.

Наймудріший і найстаріший
Цілим родом керував,
Видавав щодня накази,
Правив, милував, карав.

Олександр Олесь

Питання: Які обов'язки виконував вождь?

Хто допомагав вождю керувати племенем?

Робота зі схемою (Слайд 9).

Влада – право та можливість розпоряджатися, керувати.

Народні (загальні) збори – зібрання всіх членів (дорослих чоловіків) общини, роду, племені з метою обговорення певних справ, питань.

Старійшини – найшановніші, найстарші члени роду, радники при вождях.

VI. Осмислення нових знань, умінь.

Учитель. Яка інформація вам видалася найбільш важливою і чому?

Учні висловлюють власні міркування.

Метод «Незакінчене речення»

Продовжте речення « Значення первісної доби в історії людства полягає в тому, що.....» (Слайд 10).

VII. Закріплення нових знань.

Тестове завдання (кожна відповідь - 2 бали) (Слайди 11, 12)

1. Приведіть у відповідність:

1 Нерівність	А	Глава племені
2 Другий розподіл праці	Б	Відмінності у майновому становищі людей
3 Вождь	В	Відокремлення ремесла від землеробства і скотарства

Відповідь: 1 — Б 2 — В 3 — А

2. Проставте у логічній послідовності наведені факти:

- а) поява великих сімей;
- б) виникнення орного землеробства;
- в) поява знаті та нерівності;
- г) виникнення міст.

Відповідь: б — а — в — г.

3. Оберіть правильну відповідь.

Поява обміну стала необхідною у зв'язку:

- а) з виникненням землеробства й мотики;
- б) з появою знаті;
- в) з розподілом праці.

4. Оберіть неправильну відповідь.

Декілька родових общин, що живуть в одній місцевості:

- а) склали плем'я;
- б) склалися з великих сімей;
- в) управлялися радою старійшин.

5. Знайдіть зайве.

У землеробстві використовували:

- а) мотику;

- б) плуг;
- в) гончарний круг;
- г) кам'яну сокиру.

6. Заповніть пропуски, відновіть текст:

Перейшовши до осілого способу 1)_____ і тримаючись разом, первісні люди утворили 2)_____ - згуртування родичів. Вони зростали у кількості і поділялися на 3)_____ общини. Кілька 4)_____ могли об'єднуватися в 5)_____.

Відповідь: 1) життя; 2) роди; 3) родові; 4) родів; 5) племена.

VIII. Контрольно-коригувальний етап.

Самоперевірка виконаних завдань. виправлення типових помилок (Слайд 13).

IX. Підсумки уроку. Оцінювання учнів.

X. Домашнє завдання (Слайд 14).

Опрацювати відповідний параграф підручника.

Складіть розпорядок дня жінки за родового ладу.

Напишіть міні-твір «Я – старійшина роду».

Одне завдання на двох: один із вас представник родової общини, а інший – сусідської. Розкажіть про життєвий уклад своєї общини.

Установіть відповідність

1. Криза	б) предмет, пристосування, прилад для полегшення трудових зусиль;
2. Знаряддя праці	а) розведення худоби для використання в господарстві;
3. Скотарство	в) поняття, назва якого походить від латинського слова <i>цивіліс (civilis)</i> – гідний, вихований; означає певний ступінь розвитку;
4. Цивілізація	г) занепад чогось, зупинка в розвитку.

Слайд 1

Тема уроку

Суспільна організація та організація влади за первісних часів

Слайд 2

Після уроку учні зможуть:

- o 1. Характеризувати суспільну організацію влади за первісних часів, ускладнення суспільного життя.
- o 2. Порівнювати спосіб життя та соціальну організацію первісних суспільств на території Європи та України.
- o 3. Застосовувати і пояснювати на прикладах поняття: «сім'я», «рід», «плем'я», «союз племен», «родова община», «сусідська община», «народні збори», «рада старійшин», «вождь».
- o 4. Оцінювати значення первісної доби в історії людства.

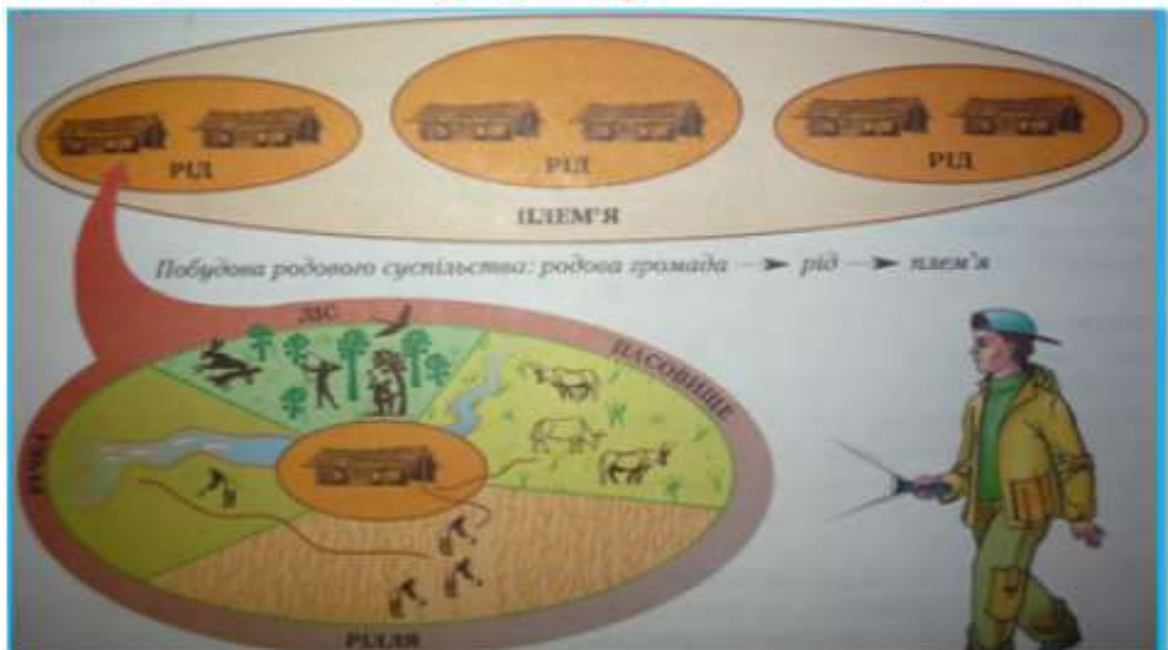
Слайд 3

Основні терміни та поняття:

**«сім'я», «рід», «плем'я»,
«союз племен»,
«родова община»,
«сусідська община»,
«народні збори»,
«рада старійшин», «вождь».**

Слайд 4

Життєвий уклад родової общини

Слайд 5

Обов'язки в родовому суспільстві

Виконувана робота	
Чоловіки	Жінки
Будівництво житла	Ведення домашнього господарства (приготування їжі, догляд за дітьми та старими)
Полювання	Збирання (ягід, диких плодів, грибів, їстівного коріння)
Рибальство	Збирання молюсків
Приручення тварин	Обробка шкур, прядіння, ткацтво, виготовлення одягу
Виконання важкої господарської роботи (корчування лісу під поле та ін.)	Мотичне землеробство. Сівба, збір врожаю
Виготовлення знарядь праці	Виготовлення посуду, гончарство
Магія	Магія

Слайд 6

Життєвий уклад сусідської общини

Слайд 7

Основні етапи формування первісного суспільства

Слайд 8

Слайд 9

**«Значення первісної доби
в історії людства полягає в
тому, що.....»**

Слайд 10

1. Приведіть у відповідність:

1 Нерівність	А Глава племені
2 Другий розподіл праці	Б Відмінності у
майновому становищі людей
3 Вождь	В Відокремлення ремесла
від землеробства і скотарства

2. Проставте у логічній послідовності наведені факти:

- а) поява великих сімей;
- б) виникнення орного землеробства;
- в) поява знаті та нерівності;
- г) виникнення міст.

3. Оберіть правильну відповідь.

Поява обміну стала необхідною у зв'язку:

- а) з виникненням землеробства й мотики;
- б) з появою знаті;
- в) з розподілом праці.

Слайд 11

4. Оберіть неправильну відповідь.

Декілька родових общин, що живуть в одній місцевості:

- а) складала плем'я;
- б) складалася з великих сімей;
- в) управлялися радою старійшин.

5. Знайдіть зайве.

У землеробстві використовували:

- а) мотику;
- б) плуг;
- в) гончарний круг;
- г) кам'яну сокиру.

6. Заповніть пропуски, відновіть текст:

Перейшовши до осілого способу 1) _____ і тримаючись разом, первісні люди утворили 2) _____ - згуртування родичів. Вони зростали у кількості і поділялися на 3) _____ общини. Кілька 4) _____ могли об'єднуватися в 5) _____.

Слайд 12

Відповіді

1. 1 — Б 2 — В 3 — А

2. б — а — в — г

3. в)

4. а)

5. в)

6. 1) життя; 2) роди; 3) родові; 4) родів; 5) племена

Слайд 13

Домашнє завдання.

- **Опрацювати відповідний параграф підручника.**
- **Складіть розпорядок дня жінки за родового ладу.**
- **Напишіть міні-твір «Я – старійшина роду».**
- **Одне завдання на двох: один із вас представник родової общини, а інший – сусідської. Розкажіть про життєвий уклад своєї общини.**

Слайд 14

Аналіз уроку

в 6 класі на тему

«Суспільна організація та організація влади за первісних часів»

1. Мета уроку. Сформувати в учнів уяву про суспільну організацію та організацію влади за первісних часів. Простежити розвиток суспільної організації: сім'я – рід – плем'я – община. Охарактеризувати організацію влади за первісних часів. Навчати учнів порівнювати спосіб життя та соціальну організацію первісних суспільств на території Європи та України. Формувати поняття та терміни: «сім'я», «рід», «плем'я», «союз племен», «родова община», «сусідська община», «народні збори», «рада старійшин», «вождь». Розвивати вміння оцінювати значення первісної доби в історії людства.

2. Місце уроку в темі. Даний урок є складовою частиною теми «Життя людей за первісних часів». Він є логічним продовженням попереднього уроку, на якому були розглянуті питання про форми господарювання первісної людини.

За для досягнення поставлених мети та завдань, урок був зорієнтований на реалізацію компетентісно-орієнтованого підходу в навчанні, що забезпечило розвиток предметних компетентностей учнів та індивідуалізацію навчання.

При плануванні даного уроку було враховано те, що учні мають достатні навички аналізу та узагальнення матеріалу, роботи в групах, висловлювання власної думки та мотивованих висновків.

3. Обладнання уроку. На уроці використовувалися такі засоби навчання як підручник, дошка, наочний матеріал, роздавальний дидактичний матеріал, комп'ютер, мультимедійна презентація.

4. Чи раціонально був розподілений час. При проведенні уроку всі питання уроку були логічно поєднані. Час, відведений на етапи уроку був використаний раціонально, виконано намічений план. Учні швидко включились в роботу, отримавши на початку уроку емоційний та діловий настрій.

5. Методи навчання. Для розкриття нового матеріалу було обрано дослідницький та частково-пошуковий методи навчання з застосуванням роботи в парах, роботи зі схемами і таблицями, фронтальної бесіди, роботи з текстами.

Використані прийоми «Мозковий штурм», «Упіймай думку», «Навчаючи - вчуся», «Поетична хвилинка», «Незакінчене речення».

Упродовж уроку було забезпечено в класі високу активність і працездатність учнів за рахунок поєднання різноманітних методів та прийомів навчання. На уроці учні показали вміння мобілізувати себе на сприйняття та розуміння інформації, узагальнювати та виділяти головне, робити висновки.

6. Форми навчання. Під час уроку використано індивідуальну та парну роботу учнів. Це дало змогу ефективно розвивати критичне мислення учнів, вміння та навички саморозвитку, самоаналізу та самооцінки.

7. Чи була забезпечена працездатність. На уроці була забезпечена висока працездатність учнів. Усі були залучені до роботи і працювали активно та плідно.

Цьому посприяли ефективний підбір методів та форм роботи, а також встановлення доброзичливої та психологічно комфортної атмосфери на уроці.

8. Контроль знань. Контроль засвоєння знань, умінь і навичок здійснювався за методом само оцінювання.

9. Використання кабінету. На уроці використовувалась кабінетна дошка, роздатковий матеріал, інтерактивна дошка.

10. Реалізація мети. При закріпленні нового матеріалу учні показали, наскільки міцно вони засвоїли матеріал теми і вміють його застосовувати під час виконання тестових завдань.

Було підведено підсумок про значимість теми у формуванні системи знань учнів, відмічена успішність оволодіння змістом уроку, розкриті недоліки.

В кінці дана чітка інструкція щодо виконання домашнього завдання.

Мету уроку вдалося повністю реалізувати та досягти очікуваних результатів.

Список використаної літератури

1. Освітні технології: Навч.-метод. посіб./ О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін. ; За ред.. О.М. Пехоти. – К.: Вид-во А.С.К., 2003. – 255 с.
2. Настільна книга педагога. Посібник для тих, хто хоче бути вчителем-майстром/ Упорядники: Андрєєва В.М., Григораш В.В. – Х.: Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2007. – 352 с.
3. Викладання всесвітньої історії в 6 класі: Методичний посібник для вчителів/ Т.В. Ладиченко, Я.М. Камбалова, Т.В. Теремецька. – К.:Вид-во «Аконіт», 2006. – 447 с.
4. Швець Т. Сучасний урок у контексті компетентнісного підходу. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http: // petrove-petr-rmk.edukit.kr.ua](http://petrove-petr-rmk.edukit.kr.ua)